

Hanna Batorowska

**KOMPETENCJE INFORMACYJNE W
PRACY BIBLIOTEKARZY**

Warszawa 2014

ISTOTA KOMPETENCJI INFORMACYJNYCH

(biegłość, sprawność, umiejętność, kompetencja, proces badawczy, dyscyplina)

Wprowadzono do nauki dziesięć propozycji tez wynikających z analizy zjawiska kompetencji informacyjnych:

- kultura informacyjna wywodzi się z pola badawczego dokumentacji i nauki o informacji,
- łączy zagadnienia technologiczne i technikę z teorią,
- jest wiedzą, która obejmuje pola badań różnych dziedzin nauki i różne obszary życia,
- nie jest ani kulturą informatyczną ani komputerową,
- jest podstawą istnienia społeczeństwa informacyjnego,
- nie jest kulturą przypisaną wyłącznie temu społeczeństwu,
- jest przedmiotem i celem polityki edukacyjnej,
- jest przedmiotem polityki informacyjnej państwa,
- wymaga wprowadzania zmian w systemie edukacyjnym,
- information literacy to standard minimum kompetencji informacyjnych.

Tezy te opiera się z jednej strony na perspektywie dyscypliny, w ramach której kompetencje informacyjne traktowane są jako przejaw kultury informacyjnej i jako przedmiot badań nad informacją. Z drugiej strony zwraca się uwagę na perspektywę socjopolityczną, zgodnie z którą kompetencje informacyjne postrzegane są jako swoisty cel polityki edukacyjnej oraz dodatkowo na perspektywę kognitywną, w której kompetencje informacyjne traktowane są jako specyficzne cechy i indywidualne kompetencje jednostki .

Information literacy traktowana jest w dwojaki sposób - jako proces, który utożsamiany jest z czynnością kształcenia umiejętności informacyjnych oraz rozpowszechniania ich znaczenia w społeczeństwie, aby osiągnęło ono minimalny poziom sprawności w zakresie wyszukiwania, ewaluacji i wykorzystywania informacji pochodzących z różnych źródeł. Postrzegana jest też jako status, czyli stan bycia kompetentnym informacyjnie, tj. posiadania kompetencji do wyszukiwania, ewaluacji i wykorzystywania informacji, który jest rezultatem tego procesu. Oznacza to, że obszar badań information literacy jest bardzo szeroki i ma wiele wspólnych zakresów z różnymi dyscyplinami wiedzy.

W świadomości społeczeństwa polskiego termin „information literacy” zbyt często utożsamiany jest wyłącznie z elementarnymi umiejętnościami wyszukiwania informacji lub ze szkoleniem tych umiejętności,

Również uproszczone rozumienie kompetencji informacyjnych zaproponowane zostało w Katalogu kompetencji medialnych i informacyjnych opracowanym w ramach programu „Cyfrowa Przyszłość” przez Fundację Nowoczesna Polska. Katalog odnosi się do kompetencji dzieci, młodzieży i osób dorosłych, które rozwijają je w ramach różnych form kształcenia ustawicznego oraz w sposób nieformalny. Kategoria „korzystanie z informacji” odpowiada infor-

mation literacy, definiowanej jako zespół wiedzy i umiejętności warunkujących efektywne korzystanie z zasobów informacyjnych, obejmujące sferę źródeł informacji, wyszukiwania informacji, krytycznego podejścia do informacji i wykorzystania informacji.

Jest to bardzo uproszczone podejście do koncepcji information literacy, dalekie od rozumienia go w kategoriach kultury informacyjnej i mogące mieć niekoniecznie korzystne implikacje podczas opracowywania programów nauczania w zakresie edukacji informacyjnej.

NOWE ZADANIA PEDAGOGIKI BIBLIOTECZNEJ

Pedagogika biblioteczna – to dziedzina nauki „o istocie, zasadach, metodach i organizacji procesu oświatowo-wychowawczego w bibliotece”. Łączy się z formułowaniem norm, zasad oraz sposobów oddziaływania wychowawczego za pośrednictwem biblioteki oraz różnorodnych typów zbiorów i urządzeń bibliotecznych

Pedagogika biblioteczna współcześnie odnosi się do użytkownika informacji, który jest wyedukowany informacyjnie. Staje się więc pedagogiką informacyjną.

Obszary jej zainteresowania to:

- kształcenie ustawiczne,
- samodoskonalenie,
- samouctwo informacyjne,
- rozwój osobowości,
- samowychowanie,
- wychowanie informacyjne jednostki,
- kształcenie dojrzałości informacyjnej.

DOJRZAŁOŚĆ INFORMACYJNA KOMPONENTEM KULTURY INFORMACYJNEJ JEDNOSTKI

Wychowanie informacyjne postrzegać można jako: „wychowanie do informacji”, czyli do świadomego korzystania z informacji i wykorzystywania jej dla dobra swojego i innych „wychowanie przez informację” dla krytycznego poszerzania wiedzy w oparciu o różne źródła informacji, budowania mądrości oraz „wychowanie dla informacji”, w celu przeciwdziałania wykluczeniu informacyjnemu, walki ze zniekształceniami informacyjnymi, obrony infosfery człowieka. W literaturze przedmiotu funkcjonują więc określenia „wychowanie do informacji” lub „wychowanie poprzez informację”.

Leszek Korporowicz i Sylwia Jaskuła stwierdzają, że wychowanie do informacji, a właściwie poprzez informację jest, z punktu widzenia antropologii informacji i aksjologii informacji, całościowym spojrzeniem na relacje człowieka do otaczającego go świata uwzględniającym jego potrzeby, wyzwania i wartości poznawcze oraz potrzebę zintegrowanej wizji siebie i świata.

Równocześnie podkreślają, że „społeczeństwo informacyjne potrzebuje bardzo podmiotowo zorientowanych procesów wychowania, które wspierać będą równowagę pomiędzy zailewem nowych technologii a świadomym swych celów i osobowej wartości, medialnym uczestnikiem transgranicznych systemów informacji” (Jaskuła, Korporowicz, 2009, s. 228).

Ustalono siedem specyficznych celów wychowania informacyjnego:

- 1/ inspirowanie wyboru, autorefleksji i wartościowania informacji związane z aksjologią informacji;
- 2/ umiejętność odniesienia informacji do samodzielnie definiowanych problemów współczesnego świata;
- 3/ rozwijanie kompetencji informacyjnych osób dorosłych w celu przeciwdziałania ich wykluczeniu technologicznemu i społecznemu;
- 4/ kształtowanie umiejętności informacyjnego uczestnictwa w dziedzictwie kulturowym;
- 5/ rozwijanie aktywności w zakresie funkcjonowania w sieci zgodnie z zachowaniami propagowanymi przez kulturę informacyjną;
- 6/ rozumienie zasad komunikacji społecznej w interaktywnych i otwartych systemach informacyjnych;
- 7/ kształtowanie sfery aksjologicznej jednostki zwracając uwagę na takie wartości jak: prawo do informacji, wolność, odpowiedzialność, partycypacja społeczna, kształtowanie duchowości i poczucia wspólnotowości w kulturze informacyjnej społeczności lokalnych (Jaskuła, Korporowicz).

Badania prowadzone przez Tadeusza Piątka, dotyczące wpływu wybranych determinantów rozwoju kultury informacyjnej na stopień rozwoju postaw wobec technologii informacyjnych, pozwoliły zaobserwować, że istnieją bardzo słabe powiązania między takimi postawami użytkowników, jak: roztropność, umiarkowanie, wytrwałość i szacunek występującymi w sytuacjach informacyjnych a ich samooceną umiejętności korzystania z technologii informacyjnych.

KSZTAŁTOWANIE DOJRZAŁOŚCI INFORMACYJNEJ PRZEZ BIBLIOTEKARZA W PROCESIE WYCHOWANIA DO INFORMACJI

Waldemar Furmanek wskazuje na związek edukacji ogólnej z edukacją informacyjną będącą jej komponentem. Dlatego uznaje cele kształcenia ogólnego za odniesienie merytoryczne i metodologiczne do analizy celów edukacji informacyjnej. Podobnie uznaje procedury teleologiczne, które stosuje się w analizie teleologii wychowania za procedury teleologii edukacji informacyjnej. Za główny przedmiot zainteresowań teleologii edukacji informacyjnej uznaje on „ogół zjawisk związanych z jednej strony ze wspomaganie wielostronnego rozwoju człowieczeństwa w człowieku (czyli wychowanie informacyjne), a z drugiej (...) działania, w których człowiek wykorzystuje technologie informacyjne (kształcenie informacyjne)”.

Przedmiotem zainteresowania teleologii wychowania jest zatem wspomaganie rozwoju psychiki wychowanka i stwarzanie trwałych uwarunkowań wewnętrznego postępowania jednostki w rozmaitych sytuacjach (Furmanek).

Dlatego wychowanie informacyjne Waldemar Furmanek traktuje jako proces, który pozwala jednostce twórczo uczestniczącej w przekształcaniu rzeczywistości, odnaleźć się w swoim człowieczeństwie, bowiem zadaniem wychowania jest „współdziałanie w zakresie takiego rozwoju człowieka, aby był on w stanie dokonywać racjonalnych wyborów wartości stanowiących o treści i jakości jego życia, a także o kierunku przemian rzeczywistości”. W związku z tym do głównych funkcji teleologii wychowania informacyjnego zalicza: rozwój pełni człowieczeństwa w każdym człowieku, wspomaganie rozwoju człowieczeństwa w procesach wykorzystywania wyników informatyki, współdziałanie w usprawnieniu intelektualnym, praktycznym i moralnym człowieka, wspomaganie w samodzielnym jego rozwoju zgodnym z ogólnoludzkim systemem wartości .

Cele wychowania informacyjnego:

- 1/ poznawanie, zrozumienie i zaakceptowanie przez uczniów własnej osoby;
- 2/ poznawanie i zrozumienie oraz umiejętność wartościowania podstawowych zjawisk współczesnego życia człowieka w świecie ciągle rozwijającej się cywilizacji;
- 3/ wspomaganie uczniów w ich dążeniu do usprawnienia intelektualnego, moralnego i praktycznego;
- 4/ wzbogacanie wychowanków o system umiejętności (usprawnienie praktyczne) związanych z realizacją różnych form działań informacyjnych;
- 5/ umiejętność oceny moralnych skutków wykorzystywania danych środków;
- 6/ umiejętność ograniczania ujemnych skutków działań związanych z wykorzystywaniem technologii informacyjnych;
- 7/ poznawanie, zrozumienie i stosowanie systemu wartości ogólnoludzkich;
- 8/ poznawanie i zrozumienie roli pracy wykorzystującej informatykę w doskonaleniu jakości życia człowieka, szczególnie rozwijanie systemu postaw wobec wszelkiej pracy człowieka (Furmanek).

Cele te korelują z czwartym filarem edukacji XXI wieku „uczyć się, aby być”, sformułowanym w Raporcie dla UNESCO przygotowanym pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa w 1996 roku. Raport ten nawiązywał do wcześniejszego raportu opracowanego pod kierunkiem Edgara Faure w 1972 roku „Uczyć się, aby być”, który powstał w wyniku niepokoju przed dehumanizacją świata związaną z ewolucją technologiczną.

W kontekście rozwoju kultury informacyjnej wspomagającej proces wychowania informacyjnego, szczególną uwagę należy zwrócić na kompetencje informacyjne. W ramach wychowania informacyjnego powinno się kształtować także pozytywne postawy względem informacji, do których Tadeusz Piątek i Waldemar Furmanek zaliczają postawę roztropności w zakresie zarządzania informacją, postawę umiarkowania przejawiająca się dojrzałością informacyjną w realizacji procesu informacyjnego, postawę wytrwałości wobec poszanowania wyników działalności informacyjno-komunikacyjnej przejawiającą się w umiejętności dostrzegania zła, przeciwstawiania się zagrożeniom skierowanym przeciwko człowiekowi, postawę szacunku dla współużytkowników informacji przejawiająca się takimi cechami jak: odwaga w podejmowaniu decyzji, wrażliwość, obiektywizm, czułość wobec drugiego człowieka (Piątek).

A zatem wychowanie informacyjne wpisuje się w nurt rozważań na temat przyszłości globalnej cywilizacji. Wychowanie informacyjne ma do spełnienia bardzo ważną rolę w procesie socjalizacji informacyjnej wychowanków, polegającą na przeciwdziałaniu zagrożeniom emitowanym przez państwo technologiczne w ich realnym życiu.

BIBLIOGRAFIA

BATOROWSKA H.: *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2009. Seria: Nauka – Dydaktyka – Praktyka nr 107.

BATOROWSKA H.: *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej. Rozważania o dojrzałości informacyjnej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2013. Seria: Nauka – Dydaktyka – Praktyka nr 142.

Projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl